

Betænkning

Om det

Grønlandſke Sprogſ

Sprindelse og Blighed med andre Sprog.

Forfattet af

M. W.

A GUD i den næstforbigangne Vinter har beviist Grønlands Indbyggere en meget stor Naade, nemlig, at de fire Evangelister ere blevne oversatte udi det Grønlandſke Sprog, og trykte udi det Kongel. Wänsenhuis, saa at Grønlænderne nu kunde læse GUDs hellige Ord paa deres eget Maal, hvilken Herlighed dette Sprog vel aldrig tilførne har havt, saa kand dette Arbeide ogsaa ansees for en uforvisnelig Frugt af Hans Kongelige Majestæts Gudelige Omhu for disse blinde Hedningers Oplysning, og for en gandske nye Prove af den Betsignelse, med hvilken GUD kroner saa høypriſelig en Nidkierhed for sin Ære og sit Riges Udbredelse.

Øversætteren er den retsindige og flittige GUDs Mand Herr Poul Egede, forhen Missionarius udi Grønland, nu GUDs Ords Tiener ved Hell. Geistes Hospital her i Staden, hvilken har baade havt Lenlighed og Næmme til at fatte det Grønlandſke Sprog saa vel som nogen af de indfødde, saasom hand udi sin første Ungdom var kommen til Grønland a. 1721., da hans Fader høyrværdige Superintendent Herr Hans Egede var reist derhen for at plante GUDs Meenighed i det Land, og denne hans Søn, i de Aar da man allerbest fatter Sprog er

130 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

bleven tillige med sine Sødfkende tilholdet og tilbøndt at tale og høre mere Grønlandsk end Dansk: da hand var voksen til, blev hand vel sendt hid til Kiøbenhavn for at absolvere sine Studia ved Skolen og Univerfitætet, men inden faae Aars Forløb er hand atter bleven sendt til Grønland som Missionarius, og der forblevet fra Aar 1734. til 1740., hvor hand deels har været sin Herr Faders Medarbejdere ved det Colonie Gothaab, deels ogsaa med meget kiendelig Guds Bistand plantet den Menighed, som fremspirer ved Christianshaabs Colonie, hvilken GUD fremdeles naadeligen vilde forsøge og opholde indtil Verdens Ende! Begge Steds har hand været anseet endogsaa af Grønlænderne selv ikke allene som den der forstod Sproget, men end og som den, der udi Sproget havde større Accuratess og Betsalighed, end de selv, hvis Moders Maal det var.

Da nu saaledes dette Sprog er blevet et af dem, i hvilke vor Herres Jesu Navn, hvorudi, allene os bør at blive salige, paakaldes og bekiendes, og et af dem, i hvilke Hans Kongelige Majestæts naadige Regiering og Omhyggelighed for sine Undersaatters Belfærd prises, saa mener jeg at det er ogsaa værd at anstille en almindelig Betragtning over dets Natur, og den Forskiel, der er imellem dette Sprog og andre, om hvilke jeg har fundet faae nogen Kundskab.

At jeg nogenlunde kand være i Stand til at anstille sig en Betragtning, dertil har bemeldte Herr Poul Egede hjulpet mig, ved at laane mig den Grammatica og det Lexicon, som hand har forfattet over dette Sprog, hvilke Bøger ogsaa af hans Herr Fader bruges til de Studiosorum Underviisning, som præpareres her i Staden til den Grønlandsk Mission. Man kand vel tænke, at det maade være et vanskeligt Arbejde at giøre den første Grammatica og Lexicon udi et Sprog, som aldrig før har vidst af slige Ting at sige, da det er tungt at lære et Sprog, endogsaa, naar man har en Grammatica og Lexicon til at lære det af, men dette Arbejde bliver endnu tungere, naar Sprogets Natur og Betsaligheder saa meget fremmed og anderledes end de Sprog ere som bruges i Europa. Det er formodentlig ikke saa snart at vente, at denne Grammatica og Lexicon kand ved Trykken blive publiceret, saasom ingen lettelig drister

drifter sig til at giøre denne Beføstning, hvor det er uenstunligt, at Exemplarierne ikke kunde blive affatte; Men dog kand det vel være, at een eller anden her udi vores Fæderneland er begierlig at vide, hvorledes dette Sprog er beskaffen: hvilken Kundskab ogsaa maaskee i fremtiden kand give nogen Oplysning om den Grønlandsske Nations Oprindelse.

Det er vist, at det heele Menniskelige Kions Forfædre ere blevne i Syndfloden bevarede udi den efter Guds Befalning af Noah bygte Ark, og at da Syndfloden var til Ende, ere de saavel som de umælende Creaturer udgangne af Arken og ned af Ararats Bierg, men paa hvad Maade de og Dyrene ere udbredede over alt i Verden, det er efter saa mange hundrede ja tusinde Aars Forløb ikke at opdage: saasom den eneste Scribent, paa hvilken man i dette stykke kand forlade sig nemlig Moses, ikke om alle nu værende Nationer har givet omstændelig Forklaring. Det er ogsaa vist, at da Menniskene begyndte at bygge det Babyloniske Taarn, saa havde de alle et Tungemaal og forstode hverandres Sprog, og at den Forskiel, som endnu er og bliver paa de adskillige Sprog i Verden, har sin første Oprindelse fra Babel, og har givet Babel dette sit Navn, i hvorvel samme Forskiel daglig forøges, formedelst adskillige Aarsager; Men paa hvad Bøi et hvert Sprog er kommet til det Land, hvor det nu bruges, er ikke allene ligesaa tungt at forklare som hvorledes Indbyggerne ere komne did, men endnu vanskeligere.

Da den Verdens Part, som kaldes America har ikke været Indbyggerne Synden i Europa bekiendt eller af dem beseglet uden paa halvtredie hundrede Aar, og dog da den blev opdaget af Christophoro Columbo blev fundet vel bebygget og fuld af Mennesker, hvilke dog maa have deres Oprindelse af Noæ Ark, og faaet deres Sprog fra Babel, saa er det fornødent, at de maa være komne didhen enten fra Euroqa eller fra Asia: Har der fra Syndfloden af været ligesaa stort Skillerom imellem Europa og America som der nu er, da Spanien, Norge og Island, som ere de nærmeste Europæiske Lande til America ere langt nok derfra beliggende, saa er det ikke vel troeligt, at America er bleven bebygget af Europæiske Colonier.

132 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse
sige, om der ikke kand have ligget faste Lande eller Der imellem, som
kand være forgangne ved Jordskelv, Vandflod eller andre Glds
Domme.

Det er os ikke bekiendt hvor nær de Der og Lande, som ligge øster
for Kamzdalia den østerligste Provins af norre Tartarie naaer til
den vestre deel af America, hvor der maaskee kand findes lidet eller
intet Skillerum; men at der Sonden for America ligge Der og
faste Lande som ifkun ved smale Sunde ere skilte deraf, det er vel
bekiendt; hvor nær disse igjen naaer til de Lande og Der, som ligge
Sonden og Østen for Java, Timor og de Molukkiske Der er atter
ubekiendt: Den berømmelige lærde Philologus Adrianus Relandus
har gjort en meget curieux Differtation de lingvis Americanis, som
er den XII. af hans tilsammen udgivne Differtationer, hvorudi hand
har denne meget rimelige og troelige Gissning S. XI. at Menneſter
og Dyr i norre America ere komne af norre Asia, og i søndre Ame-
rica af søndre Asia: Denne Tanke kunde meget beſtyrkes, hvis man
havde noget nøyagtigere Kundskab om Sprogene, saavel udi Ame-
rica som udi forbemeldte Deele af Asia, hvortil denne lærde Mand
har givet meget god Anledning baade udi bemeldte Differtation og i
den næstforegaaende, som handler de lingvis insularum orientalium.
Og til at videre fortsætte denne Slutning kand ogsaa nærværende
min liden Afhandling gjøre nogen Ti. neste, i hvor ringe den end
bliver.

Hverken Grønland ey heller Norre America har faaet sit Sprog
eller sine nu værende Indbyggere fra Jsland; thi baade Grønland
og Norre America har været bebygget og af Menneſter beboet førend
Jsland blev beboet: hvilket meget tilforladeligen kand kiendes deraf,
at da Jslands første Indbyggere Ingulf a. 870. satte sig need til at
boe paa den store Ø, fandt hand hverken Menneſter derpaa, ey hel-
ler noget Tegn til, at Menneſter før havde der havt deres Boelig.
Torf. Hist. Norv. P. II. 1. 2. Men da et hundrede Aar derefter Røde
Eric omtrent 982. førte sit Colonie til Grønland, fandt hand og
hans Folgeskab allerede andre Indbyggere i Landet for sig, i sær paa
den vestre Side, hvor nu de Danske Colonier ere beliggende, hvilke
Indbyg-

Judbyggere de kaldte Skrælinger, som skulde være et foragteligt Navn, enten i den Bemærkelse, at de skulde være flette Striidsmænd eller frygtagtige Folk, eller fordi de pleyede med stort Skraal at komme til de Norskes Stibe, eller fordi de flakke omkring og have ingen visse Boepæle. Thi Skroltt betyder paa Jslandsk vagationem, og Grønlænderne ere vagabundi. Herr Poul Egede fortæller i sit Lexico ved det Ord Karalek en indfødt Grønlænder: Saaledes sige de, at de ere kaldte af de Christne, som i fordum Tid have beboet deres Land: det maae uden Tvivl være det samme Ord som Skrælinger, hvilket Grønlænderne hermed vilde sige og ikke kunde pronnunciere, saasom i det Grønlandste Sprog intet Ord begyndes af to, langt mindre af tre Consonanter, hvorfore de udi dette Ord har udeluft det første Bogstav S, og imellem det andet Bogstav K og det tredie R sat en Vocal nemlig A. saa er udaf Skræling bleven Karalek. Af dette Ord og det Ord Okaufek Tale, som deriveres af Okak Tunge, er sammensat Karalit-okaufiet d. e. Paa Grønlandst; thi Grønlænderne holde ikke det Ord Karalek for noget Skieldtsord. De ville selv gierne kaldes og kalde Folk af deres egen Nation Innuk, hvilket Ord betyder et Menneske, da de anseer sig selv for at være Mennesker *κατ' ἑξοχὴν*, men da andre Folk ikke kunde tilstaae dem herudi nogen Prærogativ, saa fandt det ikke ansees for et Ord, der distingverer denne Nation fra andre.

Forbenævnte røde Erics Søn Leif opdagede det Land i Nørre America, som hand kaldte Viinland, fordi hand der havde fundet Viintræer, enten det maae have været vilde Viinranker eller Ribstræer, hvis Frugt man pleyer ogsaa paa Dansk at kalde Viinbær, eller det har været Bedbende. Havde Leif ført den hele Colonie til Viinland, som hans Fader havde plantet i Grønland, saa havde hand forbedret deres Tilstand meget i henseende til deres Boepæl. Men da hand opdagede dette Land, saa fandt hand ogsaa der Judbyggere, hvilke de Norske ligeledes kaldte Skrælinger: dette skeede omtrent anno 1000. Torf. in Viinland.

Den Tid har været til at det Jslandske eller gamle Norske Sprog har været brugt udi den østre Deel af Grønland og i endeel af den

vestre, hvilke begge Egne har været temmelig vel peuplerede af Islandiske og Norske Folk, saa at i Øster-Bøygden vare 190. Bønder og i Vester-Bøygden 90, som Torfæus anfører Beviis for Grønland. Antiqu. p. 39. hvilket i det ringeste maa forståes saa, at der har været saa mange Familier. Men uagtet at de Norske saaledes har boet i Grønland hos Landets gamle Indbyggere henved 400 Aar, saa er der dog neppeligen noget Fodspor af det Islandiske Sprog at finde udi det Grønlandiske, hvilket maa været kommet deels deraf, at disse Sprog ere af saa ganske adskillig Natur, at de ikke vel kunde beblendes med hverandre, deels ogsaa at formodentlig de Norske har havt saare lidet med de indfødde Grønlænder at besille, men ladet sig nøye med den Omgængelse de kunde have med hverandre indbyrdes, og med den Handel de kunde have med Norge og Island.

Om det Grønlandiske har nogen Overensstemmelse med noget af de Tartariske kunde man da best skionne paa, dersom man havde saa meget Kundskab om et hvert af de Tartariske Sprog, som Herr Egedes Grammatica og Lexicon giver om det Grønlandiske.

Det er troeligere, at den Nation, fra hvilken Grønlænderne ere komne, kand have forandret sit Sprog end Grønlænderne selv. Thi disse have hverken kundet foretage sig noget Tog udaf dette Land til andre Lande, ey heller ved Giftermaal med andre Nationer eller Handel forandre deres Sprog, saasom de boe i saadan en Verdens Ustkrog, som ingen misundte dem, og hvor de ikke engang kunde faae at vide, at der vare andre og bedre Lande til i Verden end deres Land er. Ved Tidens Længde pleyer Sprogene ofte at forandres meget, i sær hvor der intet skrives eller skreven læses; men den Prove, som det Grønlandiske Sprog har udstaaet, da det ikke er beblandet med det Norske, gjør det temmelig troeligt, at det ikke heller ved de Tælendes Uagtsomhed og Skiodesløshed maae være forandret, i sær da det for sig selv ikke kand taale nogen Fejl i Udtalen, at saa snart som man sætter tonum paa en anden Stavelse end den skulde være, eller et Bogstav i stæden for det andet, saa er Ordets hele Bemærkelse forandret, ja man taler ofte tværtimod det man vilde sige. Uagtsomhed og Skiodesløshed gjør Sprogene lettere end de vare,
den

den borttager terminationes personarum in verbis og casuum in nominibus, og overalt formindsker Reglernes Tal, men derimod er det Grønlandste Sprog et af de allerregulaireste som kand være til, hvor baade numerorum og casuum og personarum Forandringer og characteres saa nøyagtig forekommer som i noget andet Sprog, og til alle disse Forandringer, saavel som og naar noget viger fra Reglerne, kand gives gandske fuldkommen Raison, intet som kand gjøre et Sprog tungt fattes i det Grønlandste, og intet findes derudi som kand gjøre et Sprog let, uden det allene, at der hverken i Nominibus eller Pronominibus eller verbis er noget discrimen generis, men de ere alle generis omnis.

Imellem Grønlænderne og Indbyggerne i Canada eller ny Frankrige, som ligger tvært over for dem paa det faste Land i America er der nogen Lighed i henseende til begges Bæsen og Levemaade, nemlig Indbyggerne i Canada have ingen Love, ingen Øvrighed, ingen Prester, som Baron Lahontan fortæller i sin Reysesbeskrivelse T. 1. p. 249. saa og T. 2. p. 98 og 102. og dog leve de indbyrdes saa, at de iagttage ald Billighed imod hverandre, de hverken fives eller slaaes eller stjæler fra hverandre, eller bagtale hverandre. item pag. 98. Saaledes er det og med Grønlænderne, de hverken have Øvrighed eller Prester, hverken Guds Ord ey heller af Mennesken givne Love, og dog iagttage de med ald Fiind de bemeldte og flere Pligter imod hinanden, og give dermed et tydeligt Exempel paa det, som Apostelen bruger til Beviis paa, at der er en naturlig Guds Kundskab og en naturlig Lov til: efterdi Hedningene som ikke have Lov, gjøre af Naturen nogle Lovens Gierninger, da ere de samme, dog de ikke have Loven, dem selv en Lov. Rom. II. 14. thi hverken Verbødighed for Guds aabenbarede Billie ey heller Frygt for den straffende Øvrighed holder dem fra onde Gierninger, men alleene den naturlige Kundskab om deres Pligter. Indbyggerne i Canada bruge intet Salt, kunde ogsaa ikke taale at smage det, som Lahontan fortæller l. c. p. 99. Grønlænderne bruge ogsaa for sig selv intet Salt i deres egen Huusholdning, dog spise de gierne den af Danske Folk tillavede Mad, i sær Brød og Smør, endskjønt Coloniernes Kofke bruge Salt til at lave deres Mad. Indbyggerne
i Ca-

i Canada have aldeles intet Skiæg, hvorudi ingen Nation i Europa er dem liig: De Grønlandſke Mandfolk ere herudi dem hverken aldeles lige ey heller gandske ulige; thi de have gandske lidet og tyndt Haar paa Hagen, ſom aldrig bliver længere end i det høyeſte en Tomme, og ſaaledes maa vel ogsaa ſomme Folkes i Tartariet Beſkaffenhed være: Les Tartares tant Nagayens que Czeremiſſes ont tres peu de poil au menton ſiger Jean Struys i ſine Voyages pag. 168. Saa findes der ogsaa i Nørre America i det ringeſte een Nation nemlig de Mozeemleks, ſom baade have langt Haar og tykt Skiæg. Men om end Jædbyggerne i Canada og Grønlænderne ere hverandre temmelig lige i diſſe Stykker, og ſaaledes maaskee kunde være komne af et Land i Tartariet, ſaa ere de dog aldeles ikke af een Nation; Thi den Forſkiel, ſom er imellem begges Sprog, er ſaa ſtor og fiendelig, at den ikke kand have ſin Oprindelse af Tidens Længde, men er i Sprogenes egen Natur. Fra den ſtore Flod Miſſiſſippi og indtil Hudſons Bay ere der ifkun to Hoved-Sprog i Brug, nemlig det Algonkiniske og det Huroniſke, ſom Lahontan fortæller Tom. II. p. 36, ſom ogsaa har ſat en liden Eſterretning om Grammatica og en Gloſebog angaaende begge Sprog ved Enden af Tom. II. men i Henſeende til begge Deele er der meget ſtor Forſkiel imellem diſſe og det Grønlandſke Sprog. Saa er der ogsaa aldeles ingen Liighed imellem de Europæiſke Sprog, ſom bruges i de nærmest imod America beliggende Lande, ſom det Cambriske, det Irlandſke, det Iſlandſke og det Finmarkiſke og imellem det Grønlandſke: hvilket er meget fiendeligt enten man anſeer Grammaticam eller man anſeer Gloſerne; thi beage diſſe Deele maa man agte paa, naar man vil betragte adſkillige Sprogers Cognation ſ. E. det danſke Sprog og det Iſlandſke Sprog komme nær overeens med hverandre, dog meere i Henſeende til Gloſerne end i Henſeende til Grammaticam, det Danſke og Engeliſke Sprog ere ogsaa meget nær beſlægtede, dog endnu meere i Henſeende til Grammaticam end til Gloſerne.

Den forſte Ting, ſom Grammatica handler om, ere Bogſta-verne. Den Kunſt at ſkrive have Grønlænderne ikke vidſt førend de lærte den af Hr. Superintendent Egede og Hr. Poul Egede og deres Eſterfølgere og Collegis, hvilke have holdt det tienligere at vænne dem

dem til de Bogstaver, som vi bruge til at skrive Latin, end dem vi bruge til at skrive Dansk, og saaledes er allerede baade ABCedet og Lutheri Catechismus med en Deel Bønner og paa pedes og Niim udsatte 18 Psalmer, og nu tilsidst ogsaa de fire Evangelister trykte. Imidlertid er dog ved Grønlændernes Bogstaver noget besynderligt, nemlig at de Bogstaver C, D og F aldeles ikke ere til i det Grønlandiske Sprog, H forekommer ifftum i 4re Interjectionibus, men ikke i andre Ord, den Lyd som X og Z har, forekommer sammesteds midt i Ordet, hvor de to Consonanter ks og ts findes, men det vilde dog ikke skikke sig, om man paa saadanne Stæder skrev x eller z, saavel for pronounciationens som for derivationens Skyld; thi k og s, og ligeledes t og s hører ikke til een, men til adskillige Stavelser: Herudi ere alle Europæiske Sprog det Grønlandiske ulige, saasom de har og bruger allesammen disse Bogstaver, ja somme af dem har disse Bogstavers Lyd paa flere end een Maade, saasom det Slavoniske Sprog har ikke allene z, men sammensætter ogsaa dette Bogstav med andre sibilantibus, saa at Lyden bliver desstærkere. I det Cambriske Sprog bruges der ikke alleene F, men ogsaa Ff og Ph, hvilke de indfødde endogsaa Ordenes Begyndelse kunde pronounciere saaledes, at de kunde høre nogen Forskiel paa Lyden: I Henseende til den Aspiration H er der og stor Forskiel imellem det Grønlandiske Sprog og det udi Canada brugelige Huroniske. Thi da Grønlænderne saa got som aldeles intet H bruger, saa bruger Huronerne det i de allerfleeste Ord: presque tous les mots (des Hurons) ont des aspirations l'H devant être prononcée le plus qu'il est possible, som Lahontan fortæller i sine Memoires T. II. p. 218. Men at det Bogstav F ikke bruges i det Grønlandiske Sprog, derudi ligner dette det Finniske i Europa, og en heel Deel Sprog i America. I det Huroniske Sprog ere der slet ingen literæ labiales hverken b eller f eller m eller p, saa de kunde tale foruden at behøve at lukke deres Læber sammen, og dog skal det være et behageligt og vellydende Sprog, som Lahontan medder T. II. p. 217. men det er dem unueligt at lære fransk eller andre Sprog hvor labiales bruges. Især hvad det Bogstav F anlanges, da bruges det ikke udi noget Sprog i Canada. Je ne sçache point, siger hand, qu' aucune langue sauvage de Canada ait de F. Tom. II. p. 219. Ja endogsaa i den søndre Deel af America bruger

138 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

Jndbyggerne i Brasilien det Bogstav F ikke. Thi forbemeldte Adr. Relandus anfører af Jos. d' Anchieta Grammat. Brasil. at i dette Sprog bruges de Bogstaver F, L, S, Z aldeles ikke, og R pronuncieres ikke dobbelt: i foranført Diff. p. 179. En anden Ting er ogsaa meget mærkelig ved Bogstaverne i det Grønlandske Sprog, nemlig denne, at der findes i heele Sproget ikke noget Ord som begyndes med to eller flere Consonanter, hvorfors det vil falde dem meget tungt, endogsaa at udsige i deres nye Oversættelse saadanne Ord som Christus, Prophet, Stater &c. men de nødes til at sætte en Lyd som et Schva mobile imellem slige Consonanter: hvilket vel kand have nogen Liighed med det Hebraiske Sprog, men aldeles ikke med de fleste Europæiske; thi baade i det Grækske og Latinske, Danske, Slavoniske, Finniske og andre Sprog forekommer i Ordnes Begyndelse slige sammensatte Consonanter i Mangfoldighed, som bl, br, cl, cr, dr, fl, fr, gl, gn, gr, mn, pl, pn, pr, sc, sl, sm, st, str &c. Men det Hungariske Sprog alleene kommer derudi overeens med det Grønlandske saasom ogsaa paa Hungarisk intet Ord begynder med to eller flere Consonanter, uden de alleene som ere udaf det Latinske eller andre fremmede Sprog laante og antagne i Brug, ja endogsaa de selvsamme fremmede Ord giøre Hungarerne bequemere til deres pronounciation ved at sætte en Vocal foran eller imellem slige Consonanter: Den berømmelige lærde Mand Matth. Bel giver denne Regel derom: Vox apud Hungaros duas ab initio habens consonas peregrina est. Meletem. de peregrinitate Lingvæ Hungar. Miscell. Berolin. p. 198. og dette Raad lærer vel ogsaa Naturen Grønlænderne at bruge.

Grønlænderne bruge ingen articulum hverken for eller efter Ordet, hvorudi deres Sprog kommer overeens med det Latinske, men ikke med de fleste andre Sprog i Europa, en heller med det Hungariske, som har sine tre Artikler indefinitum Az, definitum Ez, demonstrativum AMAZ.

Grønlænderne have vel nogle Adjectiva men meget faa, saasom de exprimere adjectivum ved at sætte i Steden derfor 3 pers. præteriti, som f. E. erngusek aupillartok en rød Kande nemlig aupillar-

pillartok er præteritum verbi aupillarpok er rød. At Grønlænderne sætter adjectivum bagefter substantivum, derudi kommer det Hebraiske og Cambriske Sprog overeens med deres, men det Danske og Tydske ingenlunde.

Grønlænderne bruge hverken i substantivis eller adjectivis en heller i pronomibus eller verbis nogen Forskiel paa genus masc. fœm. eller neutrum: herudi differerer deres Sprog fra de fleeste i Europa saavel som fra de fleeste Orientaliske. Disse 3 genera bruges i Latin, Græksk, Slavonisk, Islandsk og andre Sprog masc. fœm. og commune i det Cambriske og Irlandske og commune og neutrum i Dansk og Engelsk; Men herudi kommer det Finniske, Tyrkiske, Persiske, saa og atter det Hungariske Sprog overeens med det Grønlandske, og maaskee ikke mange ellers; Saaledes siger Franc. Foris Otrokocsi: Genera grammaticorum per sexus distinctionem nulla agnoscimus: Origg. Hungar. P. I. p. 317. Forbemeldte Matth. Belius taler saaledes derom: Genus in lingua Hungarica nullum, idque in nominibus cum substantivis tum adjectivis, qvod in idiomatibus Europæ secus est: - - - fallor an istud est aliquid qvod vix in alio idiomate facile reperias, tantum vero abest, ut confundat lingvam, ut ornet etiam faciatque expeditiorem, ibid. p. 210. Det hand siger, at det ingen Uuldkommenhed er udi et Sprog, at der er ingen Forskiel paa genera, det viiser Fornuften at være sandt; Thi da Mennisker derfor have Mæle og Tale, at de kunde give hverandre deres Meening tilkiende, saa kand sligt Djemed gierne naaes foruden differentia generum, hvilken gior Sprogene meget tunge, men slet ikke hielper Forstanden, og hvortil man af Fornuften ikke kand give nogen Raison s. G. Fornuften kand ikke sige, hvorfor oculus er generis masculini og auris fœminini, hvorfor mensa er fœmininum og orbis masculinum, hvorfor domus er fœm. og paries masculinum, hvorfor aquila er fœm. og passer masculin. saa jeg vilde sige at differentia generum henhøre til det Babyloniske Taarn-Byggeries Straf, dersom den ikke ogsaa fandtes i det Hebraiske Sprog: Men har end baade det Hungariske og det Grønlandske Sprog i dette Stykke, noget Fortrin og Lethed frem for mange andre, saa ere dog begge i mangfoldige, andre Ting meget vanskelige end andre Sprog.

140 M. W. Betænkning om det Grønl. Sprog's Oprindelse

Grønlænderne har baade i nominibus, pronomibus og verbis tre numeros, nemlig singularem, dualem og pluralem, hvorudi de meestkomme overeens med det Grækkiske og Slavoniske Sprog, dog udi det Slavoniske bruges ogsaa dualis naar der tales om tre eller fire, og bruges først pluralis, naar der tales om fem eller flere. Thi omendskjønt der ogsaa bruges dualis i det Hebraiske og i det Cambriiske, saa forekommer den dog ikkun om saadanne Ting, som af Naturen eller Kunsten ere parrede, som Hænder og Hænder, Fødder og Støer. I det Latinske, Danske og andre Sprog kand man meget vel nøjes, og hielpe sig med to numeris. Disse tre numerorum formation er i det Grønlandske Sprog meget adskillig, hvorfor ogsaa Hr. Egede i sin Grammatica har indbefattet alle disse Forandringer i visse Regler, eftersom Forskiellen dependerer deels af terminatione diversa singularis numeri, deels af euphonia f. E. at i et Ord ikke bliver for haarde eller for mange eller for faae Consonanter.

Sing.	Dual.	Plur.
Nuia en Skye	nuiek	nuiet
Tullugak en Ravn	tullukek	tulluket
Ulloriak en Stjerne	ullorirsek	ullorirset
Tume et Fodspor	tumik	tumit
Pillo et Blad	pilluk	pillut og pilluit.

Hvad Casus anlanger, da have Grønlænderne vel ikke flere, som have egne Terminationer end som Genitivum, hvilken ante consonantem endes paa B, og ante vocalem paa M; som: af Iglo et Huus, Iglub torksub Husets Indgang, tullukam irsa Ravnens Dje, og vocativum, som endes paa a eller na; men Dativus, Accusativus og Ablativi (som her ere ligesaamange og adskillige som i det Hungariske Sprog) blive giorte ved at sætte particulas inseparabiles til Enden af Ordet, lige paa saadan en Maade, som det skeer i det Hungariske Sprog: f. E. mut betyder motum ad locum som: killagmut til Himmelen: til pluralia sættes nut som: innugnut til Folket. me og æe betyder in loco, som killagme i Himmelen. nuname paa Jorden.

den. Mit og mik, nit og nik betyder af, fra, med, formedelst, Gut og ut bemærke ved, omkring, uden, inden, oven. Nut betyder propter, f. E. nunamit af Jorden, siellumit formedelst Regnen, Signagut, ved Stranden. Kongisiagut omkring Halsen, attorminut fordi den er brugt; Disse terminationer ere vel ikke de samme som sættes til Ordene i det Hungariske Sprog for at gjøre accusativos og ablativos, men Maaden er dog den samme. Jeg vil ikke anføre alle de af M. Belio opregnede Hungariske ablativos, men iskun nævne for Exempels Skyld disse accusativos: varos urbs, varosba in urbem, mezo campus, mezoben in campum, Roka vulpes, rokahoz ad vulpem; hvoraf ogsaa det er at kiende at det som i andre Sprog kaldes præpositiones kald hverken paa Hungarisk eller paa Grønlandsk kaldes præpositiones, saasom det sættes bag ester Ord, hvilket dog endelig ogsaa skeer med somme præpositioner og med terminationibus adverbiorum localium i det Grøndske Sprog: Præpositiones, sættes ogsaa bagefter nomina udi det Finmarkiske Sprog, men blive dog Ord for sig selv.

Da Grønlænderne ingen distincta genera have, saa forstaaer det sig af sig selv, at deres adjectiva have ingen motionem.

Gradus comparationis have de ogsaa ikke paa saadan Maade som de fleeste Europæiske Sprog, nemlig med at forandre terminationem positivi til comparativi og superlativi termination, som det skeer i det Latinske, Grækske, Danske, Cambriske og mange andre Sprog, men de beskrive disse Gradus ved at ligne Tingene med hinanden, ligesom det skeer udi det Hebraiske Sprog. S. E. iglomit angekou større end et Huus, ligesom man vilde sige paa Latin: magnus præ domo. Saaledes beskrive ogsaa Slavonierne deres superlativum, men til comparativum have de en egen termination.

Er der end i det Stykke nogen Liighed med det Hebraiske Sprog, saa er der des sine Forskiel i Henseende til figuram nominum. Thi da der i det Hebraisk Sprog ere gandske faae eller saa got som slet ingen composita, saa ere der i det Grønlandiske mangfoldige og paa mange Maader sammensatte nomina, ligesom i det Grækske, Latinske, Danske og andre Europæiske Sprog f. E. af Savik en Kniv, og Pisiok Kjøber, er sammensat saviak-

142 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

fiak en kjøbt Kniv, af Iglo et Huus og pekarpok haver, bliver, er compositum iglokatak den som boer med i Huuset 2c. og i saadanne Compositioner saavel som og i derivationer bruger det Grønlandiske Sprog saa særdeles nøyagtig analogie, at naar man end gjør et gandske nyt og tilforne aldrig brugt Ord ved Composition eller derivation, saa forstaaer dog enhver Grønlander det, naar ifkun den rette analogie ved sammes formation er bleven iagttaget. Hvorpaa der af Nødvendighed har maatt gøres mange Prover, da Grønlændere skulde undervises i den Christelige Religion, og da Catechismus og Evangelisterne skulde oversættes, hvor der forekom saa mange Ting at exprimere med Ord, som vare Grønlænderne deels som blinde Hedninger, deels som en Nation der fattedes mange til Livets Nytte hos andre Folk tienende Sager, aldeles ubekjendte: hvilke de dog nu gandske vel forstaaer, thi saadanne nye Ord indbefatter saasom en definition eller description f. E. en Herre nævnes ved denne Beskrivelse: Den hvilken der skal bevises Lydighed 2c. dog har Hr. Superintendent Egede og Hr. Poul Egede havt gandske gode Raifons til at indføre eendeel Danske Ord f. E. Gud, Synd, Synder, Tolder, Skat 2c. hvilke blive efterhaanden saaledes naturaliserede, at ikke alleene de som ere Christne, men endog Hedninger forstaae dem; saa at vore Missionarii har i 24 Aar indført flere Danske Ord i det Grønlandiske Sprog, end de gamle Norske i heele 400 Aar, i hvilke de har levet i Grønland.

Der findes vel nogle nomina, som ere Radices eller Themata i det Grønlandiske Sprog, hvoraf endogsaa verba deriveres, som af Irle et Øye fand man derivere Irligau hand seer paa, af okak en Tunge, fand man derivere okallukpok hand taler; men i Almindelighed er tertia persona singul. præsentis indicativi den Radix eller Thema, hvorfra baade alle modi, tempora, numeri, personæ i verbo og iligemaade de fleeste nomina deriveres: hvorudi det Grønlandiske Sprog har stor Overeensstemmelse med det Hebraiske og dem som ere sammes lingvæ cognatæ. Jhvorvel nu de fleeste nomina ere verbalia, saa fand dog af dem atter deriveres denominativa, og ligeledes ere der denominativa, hvor Radix er et nomen, som: Kangermiok den som er fra det Land kangek d. e. fra Gothaab. Kangek betyder en Hovedpande, thi den peninsel hvor Gothaab ligger, seer et Hovedpandeben nogen-

gentunde liig. Grønlænderne bruge i deres Sprog ligesaavel augmentativa som diminutiva, hvilket ogsaa hos Italienerne er brugeligt; Diminutiva endes alle paa ngvoak, som: mattu en Dør, mattungvoak en liden Dør, augmentativa endes paa rsoak, som: Tullugak en Ravn, Tullugarsoak en stor Ravn, utokkak en gammel Mand utokkarsoak en ældgammel Mand. Om denne terminatio diminutivorum har nogen Overeensstemmelse med det Algonkiniske Sprog i Canada kand jeg ikke tilfulde kiende, thi der endes de paa ons som Labontan skriver f. E. agakouet en Øre, agakouetons en liden Øre, alim en Hund, alimons en liden Hund. Iblant verbalia ere i nær at mærke baade i det Hebraiske, Arabiske og andre Orientaliske Sprog, saa og i det Hungariske, de som bemærke den Sted eller det Redskab, hvormed den Gierning skeer, som verbum betyder, og disse have ogsaa i det Grønlandske deres visse og gandske kiendelige formas, nemlig de som betyder locum actionis endes paa bik eller vik f. E. af ingipok at sidde, kpinmer ingibik en Sted hvor man sidder, af neriok at spise, kommer nerivik en Sted hvor man spiser. De som betyder instrumentum actionis endes paa aut eller ut; som af uglimavok hand hugger, kommer uglimaut en Øre.

I Henseende til Numeralia har det Grønlandske Sprog noget gandske sært og besynderligt, nemlig at numeri monadici ikke gaaer til 10, ej heller decadici til 100 og disse til 1000; Men monadici gaaer ikkun til Sex, siden har Grønlænderne velet Ord til at betegne ti, og et til at betyde tydive eller en Snees, men ikke flere Ord til at betyde andre Tall, men dem bemærke de med circumlocution. Denne Maade at tælle er saavel for Europæiske som for andre Americaniske Sprog ligesaa fremmed, som Ordene, som betyde disse Tall, ere fremmede.

Cardinalia

atausek een
marluk to
pingasut tre
sissamat fire
telligamat fem

arbanget sex er baade cardinale og ordinale.

Ordinalia

siurlek den første.
aipet den anden.
pingaiuet den tredie.
sissamæt den fjerde.
telligamaert den femte.

144 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

og saavidt gaar numeri monadici, og endes paa det Tall, som hos de gamle blev kaldet numerus perfectus; Naar de skulle nævne Syv sigte de arbanget aipa som de vilde sigte alter senarius, og otte kalde de arbanget pingajuet, det er det tredie sex Tall. Vi har sit Navn af Ti-tallet og heder kollin illoet det er: Ti-Tallets Forløbere. Thi kollit heder Ti: unгна er tydive eller een Snees; de andre Tall sammensætte de paa mange Maader af forbemeldte, saa heder 12 to gange sex, 18. tre gange sex, et Hundrede er fem Sneese, 200 ti Sneese, 400 tydive Sneese; høiere gaaer Grønlændernes Arithmetica ikke, hvorfor det bliver fornødent, at indføre de Danske Ord hundrede og tusinde.

De fleeste Europæiske Sprogs Numeralia komme af Latinen og Grækkisk i hvormeget de end ere forandrede i Lyden, som for E. det Jslandske og Cambriske.

Men en meget stor Forskiel imellem det Grønlandiske og andre Sprog er at kiende i pronomibus, af hvilke Personalia ere efterfølgende:

Sing.	Dual.	Plural.
Uanga jeg.	Uaguk vi to.	Uagut vi mange.
Iblit du.	Illiplik I to.	Illipse I mange.
Oma] hand,	Okko de to.	Okko de mange ut dual.
Uma] hun, det		

Forskiellen imellem disse og Europæiske Sprogs pronomina er strax at høre, men endogsaa komme de ikke overeens med andre Americaniske, som:

Algonkinice:		Virginice:
Sing.	Nir jeg	Neen
	Kir du	Ken
	Ouir hand	Noh vel nagum

Plural.

Plural.	Niraouaint	de	Neenawun.
	Kiraoua	∫	Kenaau.
	Kiraoueint	∫ og vi	- - -
	Ouiroua	de	Nahoh eller nagoh.

Af Pronominibus personalibus komme baade affirmativæ terminationes verborum og den Forskiel som der er imellem numeros og personas: og ligeledes ere suffixa intet andet end terminationes pronominum personalium. Suffixa nominum betyde possessive og suffixa verborum betyde personaliter: suffixa nominum ere enten singularium, dualium eller pluralium. Alle disse Omstændigheder ere saa lige efter det Hebraiske Sprogs Natur, som nogen Ting kand være, undtagen at Hebræerne bruge samme suffixa til dualia som til pluralia: Af de vidtløftige Exempler som Herr Egede giver paa disse mange slags suffixa og deres Forandringer vil jeg ikkun nævne fire:

	Sing.	Dual.	Plur.
	Nuna Land.	Nunek to Lande.	Nunet mange Lande
mit	Nunaga.	Nuneka.	Nunaka.
vores dual.	Nunarpuk.	Nunaguk.	Nunavuk.
vores plur.	Nunarput.	Nunagut.	Nunavut.

∫ det Cambriske Sprog ere der ogsaa suffixa, som ligeledes ere terminationes pronominum personalium, men de sættes ikke til verba og nomina, men allene til præpositiones, og saaledes er denne Liighed ikkun liden.

∫ det Caraimiske Sprog ere der vel ogsaa visse Bogstaver, som sættes til Ordet for at betegne personam possidentem, saa og i det Brasilske, men i begge disse Sprog sættes slige Bogstaver for ved og ikke bag efter Ordet, som er at kiende udaf de Exempler, som Re-landus i bemeldte Dissertation anfører, nemlig, af det Caraimiske *Nari dens meus, Bari dens tuus, Lori dens ejus*: af det Brasilske *acan caput, cheacan caput meum, deacan caput tuum, Yacan caput suum, oreacan caput nostrum.*

Men her er atter en stor Liighed imellem det Hungariske og Grønlandſke Sprog: Om de Hungariske suffixis fortæller M. Bel. l. c. p. 221. at af pronomibus possessivis *enim meus, tuus, ejus* bruges ultimæ literæ til suffixa, nemlig til den første person M, til den anden D, og til den tredje E, og disse sættes ikke allene til præpositiones, men og til verba og nomina, som: *Kes culter, Kesem culter meus; Kesed culter tuus, Kefe culter ejus, Ker rogat, Kerem ego rogo, Kered tu rogas. Keri ille rogat; Fölött super, Fölöttem super me, fölötted super te, Fölötte super eo.* Det Exempel, som hand har anført til suffixa verborum, er ikke rigtigt, thi derudi har hand confunderet suffixa med affirmativis, men ikke desmindre er Sagen rigtig, at suffixa ogsaa sættes til verba udi det Hungariske Sprog, hvilket kand fiendes af de Exempler, som findes i *Otrokochi origg. Hung. P. I. p. 311.*

Bag efter suffixa sættes paa Grønlandſk de Staveller, som svare til de Latinske præpositioner, hvorved skeer mange Forandringer, f. E. om man vil sætte den Stavelse *ni* som betyder af til det Ord *nunarput* vores Land, som staaer med suffixo primæ personæ plurali nominis singularis, saa bliver det *nunautivnit* af vores Land, sætter man det til *nunagut* vores to Lande, bliver det *nunautignit* af vores to Lande, sætter man det til *nunavut* vore mange Lande saa bliver det *nunautivnit* af vore mange Lande. Hvilken Formation er meget tungere end i det Hebraiske, hvor Præpositiones sættes forved Ordet, og ere præfixa, og aldeles ingen Forandring giøre udi suffixis.

Verbi Radix er tertia persona sing. præf. indicativi, ligesaa er det og i det Hungariske Sprog. Radix s. thema verborum omnium sine primitiva sine derivata est tertia persona præsent. sing. indicativi: Det haver nogen Overensstemmelse med Hebraiske, hvor Radix er tertia persona sing. præteriti: Men aldeles ikke med det Cambriske Sprog. Thi der er Radix nomen substantivum, quod quidem nomen substantivum plerumque idem est cum 3. pers. sing. fut. indic. Men i det Cambriske Sprog er tempus præsens ikke engang til, uden allene i verbo substantivo.

Verbum er enten positivum eller negativum. Positivum har fem Conjugationer, den 1. endes paa kpok, 2. paa rpok. 3. paa pok purum d. e. hvor der er en Vocal for ved pok, den 4. paa ok eller vok. den 5. paa au.

Negativum endes paa ngilak.

Forma verborum negativa gjør megen Forandring i de Jerslandſke Verbis, men dog sættes nota negationis for ved Verbum, og ikke ind i Verbum selv, som her skeer i det Grønlandſke; men herudi har det Tyrkiſke Sprog nogen Liighed med Grønlandſk, ſaaſom det sætter notam negationis ind midt imellem literas radicales og literas aſſerformativas verbi.

Tempora i det Grønlandſke Sprog ere tre, nemlig: Præſens, Præteritum og Futurum. Præteritum forandrer terminationem præſentis, ſaa det i 3. perf. ſing. endes enten paa fok eller tok, hvilket Herr Egede i ſit Lexico nonagt g har i agt taget, at tegne ved et hvert Verbum om Characteristica præteriti er S. eller T.

Modi ere ſex, nemlig: indicativus, interrogativus, imperativus, permiſſivus, conjunctivus, og infinitivus. Modus interrogativus endes in præſenti paa pa, ſom: ermikpa toer hand ſig? imperativus er to ſlags, een de repræſenti, ſom: ermigit toe dig ſc. ſtrax. en anden de re poſthac futura, ſom erminna toe dig ſc. in poſterum.

Numeri ere tre: Singularis, dualis og pluralis, f. G. Præſens indicativi af verbo Ermikpok hand toer ſit Anſigt.

	Sing.	Dual.	Plur.
Jeg	ermikpunga.	Vi to ermikpoguk.	Vi ermikpogut.
Du	ermikpotit.	I te ermikpotik.	I ermikpoſe.
Hand	ermikpok.	De to ermikpuk.	De ermikput.

Paſſivum er ikke egentlig i det Grønlandſke Sprog, men circumſcriberes paa denne Maade, at for ved Verbum sættes for G. Uamnit af mig, illingnit af dig, omunga af ham: og i Verbo ſelv inſereres den Stavelſe ſi eller ti, eſtersom Characteristica præteriti er enten S.

148 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse
eller T. som omunga ermifipok af ham toes hans Ansigt, eller, vor-
der toet.

Men een af de allermærkeligste Ting i den Grønlandſke Gramma-
tica ere verba composita. Nemlig Verba kunde udi det Grønlandſke
Sprog faae en stor Forandring eller et mærkeligt Tillæg i deres signifi-
cation ved diſſe Bogſtaver, ſom blive infererede imellem literas radicales
og affirmativas, og viſſe Bogſtaver ere tagne ud af andre Verbis, hvis sig-
nification ſaaledes legges til det Verbi ſignification ſom paa denne Maade
forøges, f. E. aulifariartoraſuarpok hand ſkyndte ſig og forud at
fiſke: her komme tilſammen diſſe 3. Verba: aulifarpok hand fiſker,
piartorpok farer hen at giøre noget, pinneſuarpok ſkynder ſig at
giøre. Item: agglekkiniarit beſlit dig paa at ſkrive bedre: her
komme ogſaa tre Verba ſammen, nemlig aglekpok hand ſkriver eller
maler, pekipok hand giør bedre, pinniarpok hand beſlitter ſig paa.
Og deraf kommer det at Verba og nomina i det Grønlandſke Sprog
kunde indbefatte heele proſitiones og blive undertiden elleve, tolv eller
flere Staveller lange. Herr Poul Egede opregner i ſin Grammatica
66. ſlige epentheſes, ſom alle paa een eller anden Maade forøger eller
forandrer Verbi ſignification, ſaa og af hvad for Verbis de have deres
Oprindelſe, og Forandringerne, ſom for deres ſkyld ſkeer i alle fem
Conjugationer; for Exempel:

Pleyer at giøre.
Begynder at giøre.
Giør noget forſt.
Kommer for at giøre.
Lader noget giøre.
Giør ifkun.
Giør næſten.
Formaer at giøre.
Giør meget.
Maaskee giør.
Skynder ſig at giøre.
Holder op at giøre.
Lader ſom man giør.
Giør paa nye.

Giør

Gjør med Flid.

Gjør ilde.

Er i Verf med at gjøre ic. ic.

Noget liigt til disse Forandringer og tillagde Bemærkninger er i det Hebraiske Sprog i Conjugationibus Piel, Hiphil og Hithpaël, men endnu større Liighed er der i de epenthesibus som skee i det Tyrkiske Sprog, hvor der ogsaa fand sættes et eller andet Bogstav imellem Literas radicales og afformativas, hvorved Verbum faa:er en Bemærkelse, som det uden det Bogstavs Tillæg ikke havde, f. E. *سوس* at elske: naar *سوس* sættes for ved mek saa det bliver *سوسمك* *sewschemek* saa betyder det at elske hinanden, sættes *و* imellem saa det bliver *سوسوك* *sewinmek*, saa betyder det at elske sig selv; sættes *د* imellem saa det bliver *سوسودمك* *sewdurmek*, saa betyder det at gjøre at man elsker; sættes *م* imellem, saa det lyder *سوسومك* *sewmemek* saa betyder det at ikke elske, men endnu den største Liighed er ogsaa herudi imellem det Hungariske og det Grønlandiske Sprog, den forbemældte ypperlige lærde Mand Math. Belius forklarer det Hungariske Sprogs Bessaffened og Natur i dette stykke saa tydelig og udførlig, at mig synes, jeg fand ikke udelukke noget af hans Ord, men maa indføre dem for at gjøre Sagen tydelig: Voces verborum (siger hand loc. c. p. 216.) s. significatio multum sua fecunditate discrepat ab Europæis. Sic vox activa gemina est, quarum alteram docendi causa *activum primum* dicunt grammatici, estque ipsa Radix verbi activi simpliciter significans, ut: *Lat. videt, ir scribit, tart, servat, tant docet*: alteram *activum secundum* vocant, quæ activi primi significationem cum auget, tum varie determinat, ut nunc *mandative*, nunc *potentialiter* significet. Sic ex activo primo *Lat fit secundum mandativum lattat* mandat vel facit videre, & *potentiale lathat* potest videre. Utrumque illud activum aut *directe* significat aut *indirecte*, unde nova ejus divisio nascitur, ut: *lat videt, lattat* videre facit, ubi nullo rei seu personæ objectu verbi significatio terminatur: aliud *directum* quod relate seu determinate significat, & vel ad rem vel ad personam refertur, ut: *Laija videt hoc, illud, hunc, illum, & Lathatja* videre potest hoc, illud, hunc, istum: unde patet quam insufficienta sit verborum Hungaricorum significatio. - - - Committere autem haud possumus quin promamus id quod maxime stupendum

150 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

dum est in verbis Hungaricis: nimirum unum idemque verbum significaciones induit, certe si usus sermonis ferat induere potest viginti, triginta, imo quinquaginta, septuaginta aut plane octoginta.

Hand sætter til Exempel derpaa Verbum *ver* verberat med 80. Variationer: Af dette Tal er en heel deel ikke nye slags activa secunda, men de selv samme activa secunda med adskillige suffixis; thi hvad hand taler om activis directis er ikke gandske accurat, saasom det ikke kand giøre et nyt Verbum eller Conjugation at der legges suffixa dertil: dog er visseligen en stor Deel af dem som hand opregner rette activa secunda. Men i dette Stykke kand det Grønlandiske Sprog ikke allene agtes det Hungariske liigt, men endogsaa overgaae det meget. Thi det har baade flere suffixa og flere activa secunda; Af disse allene opregner Herr Egede 66; men dersom man ville ogsaa tælle hvor mange slags suffixa der kunde legges til, saa blev det ikke ved 80, men kunde tælles nogle 100, som allerede staae anførte i Grammatica.

I det Hungariske Sprog, anseer velbemeldte Herr Bel disse activa secunda ikke for composita ex diversis verbis, men holder disse Tillæg for literas serviles formativas, men Herr Egede anseer dem i det Grønlandiske for composita, og forklarer om de fleste, hvad for et Verbum det er, hvis signification er lagt til activi primi signification, og hvad for Bogstav eller Bogstaver deraf i hvert verbo secundo ere beholdne; Maaskee Hungariske Grammatici kunde finde i det samme i deres Sprog, dersom de faldt paa den Tanke; dog maaskee det ikke lader sig ikke saa demonstrativ viise i det Hungariske Sprog, hvor Radices ere monosyllabicæ, som i det Grønlandiske, hvor de ere polysyllabicæ; men jeg kand ikke andet end ogsaa herudi admirere Herr Poul Egedes Flid og Ingenium.

Adverbia, conjunctiones, præpositiones, interjectiones ere i det Grønlandiske Sprog til deels heele og egne Ord, som mane eller tamane her, sume hvorsombelst, kamane, derinde, jæ eller hi eya; til deels ere de particulæ connexæ, som den termination anga i det Ord teikanga derfra, den termination unga i det Ord teikunga derhen, den termination aunga i det Ord tamaunga herigiennem. Saa sættes
ogfsaa

ogsaa Conjunctiones ved Enden af Ordet, copulativæ ere lo og Tog, som unnalo eller unnatog og hand: adverbativa er le som unnale men hand.

Hvorledes præpositiones sættes ved Enden af Ordet har jeg tilforne meldet om, ved at tale om casibus, og viist det Hungariske Sprogs Liighed med det Grønlandiske derudi. Udi det Hebraiske og udi det Cambriske Sprog er det vel og saaledes, at præpositiones ere enten heele Ord eller particulæ inseparabiles, men saadanne particler sættes i disse Sprog for ved Ordet og ikke bag efter.

Saa findes der da i henseende til Grammaticam saare liden Overeensstemmelse imellem det Grønlandiske og de Europæiske Sprog, undtagen det Hungariske, og det er gandske besynderligt og mærkeligt, at just i de Postter, hvorudi det Hungariske Sprog differerer fra de andre Europæiske, derudi kommer det overeens med det Grønlandiske, nemlig: at intet Ord begyndes af to eller flere Consonanter, at der er ingen Forskiel paa Genera, at der bruges suffixa, og disse saavel som affirmativa verborum ere terminationes pronominum, at Radix er 3. pers. præsentis, at verba kand i deres Bemærkelse faae et Tillæg ved literas epentheticas, at præpositiones sættes til Enden af Ordet. Men heraf tør jeg dog ingenlunde giøre den Slutning, at det Hungariske og Grønlandiske Sprog nogensinde har været et og det samme, saasom der er alt for stor Forskiel imellem Gloserne i begge disse Sprog, men ifkun det, at de maa være komne fra en Egn eller fra en deel i Verden, som jeg mener at skulle være det store Tartarie. Den Nation, som vi saavel som Indfærne, Grækerne og Italiænerne kalde Hungarer, kalder sig selv ikke saaledes, ey heller kaldes de saa af deres næste Naboer; Thi Slovakerne eller de Slaviske Nationer, som boe imellem Hungarerne og rundt omkring dem, kalder dem Juri eller Uhri som Otrokochi melder Origg. Hugg. P. I. pag. 155. og i den norre Deel af Tartariet skal findes en Nation af samme Navn og Sprog. Alexander Gwagninus taler saaledes derom in descriptione Moscoviæ p. 167. edit. Frf. 1600. Jugra s. Juhra Regio, cujus incolæ Juhri vel Jugrici appellantur, ad oceanum septentrionalem sita est, - eodemqve idiomate cum Hungaris loqvuntur, saa og p. 209. sunt ejusdem sermonis & loqvelæ præcisæ, nisi qvoad addiderunt, nostri Hunga-

152 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse

Hungari aliqva vocabula ex Slavonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Juhra non reperiuntur. Samme Efterretning giver ogsaa Paulus Oderbornius in vita Johannis Basilidæ l. I. p. 244. Jugrii in hodiernum diem idem cum Hungaris idioma usurpant. Paa Hungarisk kaldes en Hungarer Magyar, saaledes ogsaa paa Tyrkisk magjar: om dette Navn viiser nogen cognation med den Manguiriske Nation i store Tartarie hvis Bogstaver afgangne Herr Prof. Bayer i Petersborg har ladet stifte i Kaaber og indført i Comment. Academ. Petropol. Tom. VI. kand jeg lige saa lidet sige som om samme Navn viiser noget Slegtsskab med den Mingreliske Nation, hvorom bemeldte Otrokochi anfører sin Gissning Orig. Hung. P. I. p. 360. I det ringeste hindrer det intet, at Manguirerne skriver fra øverst til nederst paa Siden, og derimod Hungarerne, seend de antog de Latinske Bogstaver, skreve deres egne Bogstaver som de andre Orientaliske Folk fra den høyre til den venstre Haand: Thi Manguirerne maae visseligen fordom have skrevet ligesaa, da det er kiendeligt, at deres Skrift er oprunden af de Syriske Bogstaver.

Den anden Ting i hvilken adskillige Sprog kunde have nogen Liighed med hinanden er Gloserne eller Ordene; men i henseende til dem har det Grønlandske Sprog endnu mindre Overensstemmelse med de i Europa bekiendte, end i henseende til Grammaticam; Jeg har confereret nogle hundrede Grønlandske Gloser med hvad for Europæiske Sprog jeg har fundet: og at jeg ogsaa kunde conferere dem med de Cambriske, Irlandske og Bretagneke, dertil har Høyædle Herr Justitz-Raad Grams Godhed hiulpet mig, ved at laane mig baade Grammaticas og Lexica til disse ellers iblant andre Nationer lidet bekiendte Sprog. Ved at anstille sliq en Sammenligning skal man meest agte paa saadanne Verba, der betyde de Gierninger, som et Menneske idelig gjør, enten de ere naturales eller morales, Elementernes og dertil hørende Tings Navne, fremdeles det Menneskelige

stelige Legems Parters og de meest almindelige Dyr's og Fugles, saa og de umisteligste Redskabers og andre slige daglig forekommende Ting's Navne; thi da slige Ord i et hvert Sprog ideligen bruges, saa kunde de ikke letteligen forgaae eller forandres; Af saadanne Gloser har jeg udtegnat nogle hundrede udaf det Grønlandste Lexico, og siden lignet dermed Gloserne i andre Sprog, og i saadan comparison i agt taget de fornødne Regler, at literæ unius organi, saa og visse lingvales og dentales kunde omskiftes med hinanden, at consonanternes Orden fandt transponeres, og andre flere, og med alt dette har jeg sammenbragt et saare lidet Tal af saadanne som kunde siges at være de Ord lige, som have samme Bemærkelse i andre Sprog, hvad som jeg paa den Maade har udfundet, er det som her-
 efter følger:

Ailorpok, hand svæder, paa Irlandst betyder Allus Sved.

Aiffaa, nos. Ital. affai.

Alla, en anden Gr. ἄλλος, Lat. alius, Cambr. all.

Alliegau, glæder sig. Gr. ἀγαλλιάω.

Ananak, Moder. Brasilenque, Turc. ana.

Angekou, stor. Hung. Nagy, Cambr. ang. breed.

Aperforpok, Dan. spørger.

Areit, see! Chald. ܐܪܝܬ.

Arkseit, Haand, Gr. χείρ, Slav. Ruka.

Affavok, Elsker. Turc. Sewmek. Algonkin. Sakia.

Atatak, Fader. Turc. ata. Cambr. Tad. Hibern. atair.

Atorpok bruger. Lat. utor.

Aviok, henter. Hebr. אביק.

Auma, Blod, cognatæ signific. Dan. Emmer.

Erina, Maal sermo, cognatæ signific. Gr. ἔριμα.

Erkane, Nærværelse. cognatæ sign. Hebr. ארקה occurrit.

Iglarpok, Leer. Gr. γελῶσι.

54 M. W. Betænkning om det Gronl. Sprogs Oprindelse

- Iktu, Knald. Gr. κτύπος.
 Imak, Hav. Hebr. ים.
 Imek, Vand. Hebr. מים.
 Ingnek, Ild. lat. ignis.
 Inne, Sted, Kammer. Hung. Honnya.
 Innuk, et Menneske. Pocomanice Vinak, Ebr. אנוש
 Issek, Nøg. Hebr. עשן.
 Ituet, Bestefader. Cambr. Taid.
 Kallerpok, Tordner cognatæ signif. קוקור.
 Kalleripok, hører. Hung. Hall.
 Kamaja, Urrighed. Hebr. חמה.
 Kamipok, sukker. Hebr. כבה.
 Kejavok, græder. Irl. do caoid.
 Keripok, fryser. Hebr. קרר.
 Kernektok, sort. lat. niger.
 Kefa, paa det sidste. Hebr. קפ.
 Ketek, Nøg. Hung. Hat.
 Kigut, en Land. Malaice Kiki.
 Killak, Himmelen. lat. cœlum.
 Kirkfoviarsuk, en Falk. Gr. κίρκος.
 Kongisek, Hals, Hung. Nyak. Ture. Unk.
 Gutte, Draabe. Lat. Gutta.
 Kuannek. Dan. Qvanne. Angelica Major.
 Mato, en Dør. Hebr. פתח.
 Meke, en Hund. Norveg. Bisse. Angl. Bitch.
 Millek, en Plet. Turc. Pul.
 Naga. Dan. Næg.
 Nejorpok. Dan. er nær. Germ. nahe.
 Nenneraut, et Lys. Hebr. נר.
 Nerksuk. Dan. Isl. Germ. Horn. Lat. Cornu. Cambr. corn, Hebr. קרן.
 Nerryok, æder, cognatæ signif. nærer. Næring.

- Niakok, Hoved. Irland. cean.
 Nipe, Røst. Gr. φωνή.
 Nio, Fod. Slav. Noha.
 Nuia, en Sky. Lat. Nubes.
 Nutak, lat. novus. Dan. nye. Cambr. newgdd. Irl. nuag.
 Orpik, et Træ. cognatæ signif. ὄσπινξ ramus, stolo.
 Pillo Dan. et Blad, vel Løv. Lat. folium. Gr. φύλλον.
 Pisukpok, gaar. Ital. passare.
 Pook. Dan. Pose. Gall. poche.
 Pue, en Byld. cognatæ signif. pus lat.
 Pe et, Eyendom. cognatæ signif. Fæ.
 Sebiak, en Hofte. Hung. Czomb.
 Sekko, Gevær cognatæ signific. lat. fica.
 Sinne. Dan. Søvn.
 Sissekpok, er haard. cognatæ signif. saxum.
 Takak, en Blod-Mare. Brasil. Tagica.
 Tarajak, Salt. cognatæ signif. ταριχεύειν.
 Time, Legeme. Turc. Ten.
 Uanga, jeg. Turc. ben.
 Uerrovoc, er gierrig. cognatæ signif. avarus.
 Unnuak, Nat. lat. nox.

Disse ere de saae Grønlandste Ord, i hvilke jeg har kundet finde nogen Liighed med andre Sprog, og disse samme ere dog saa vidt-
 løftig sammensøgte, og paa hvad Maade skee kunde lignede med hver-
 andre, at de samme Exempler noksom kunde viise, at det Grøn-
 landste Sprog haver saare liden Liighed i Gloser med de Europæiske
 Sprog, i hvad det kand have med et eller andet Tartarisk Sprog:
 og er da ald den Oplysning, som nærværende ringe Dissertation kand

156 M. W. Betænkning om det Grøn. Sprogs Oprindelse 2c.

give denne, at det Grønlandſke Sprog, i hvorvel det er fremmed og bruges af en upoleret Nation, ſom ikke veed af Grammatica at ſige, dog har ſin egen Grammaticam og ſine Regler: Saa at ikke allene det Djemeed Land dermed naaes, ſom alle Sprog have tilfælles, nemlig at et Menneſke kand give det andet ſine Tanker tilkiende, men og dette, ſom GUD under alle Nationer, men ikke alle Nationer bruge og benytte ſig af, nemlig at i det Land forkyndes Omvendelſe og Syndernes Forladelſe i vor HERRES JESU Navn. GUD lade ſin Aand arbeide med dem, ſom prædike hans Ord: Hand ſelv ud, frie de arme Hedninger af Mørkhedens Magt, og overſætte dem i ſin elſkelige Sønns Rige.

A M E N.

